

Gängkriminalitet

Vilka riskfaktorer kan påverka en person att gå med i ett stadsdelsbaserat nätverk?

.....
Fördjupningsarbete

Socialpedagogutbildningen VT22

Författare: Sabina Stoltz och Hanna Atanasovska

Handledare: Lillie Wessberg
.....

1. Inledning

1.1 Bakgrund: Från sjöröveri till dagens stadsdelsbaserade nätverk.

Detta fördjupningsarbete handlar främst om gängkriminalitet i Sverige men kommer även att beröra områden som organiserad brottslighet. Den organiserade brottsligheten går långt tillbaka i historien. Sjøröveri är ett exempel och innebär att fartyg plundrades på värdefulla föremål. Detta fenomen är aktuellt än, men idag tas ofta fartyget och besättningen som gisslan istället. Smuggling är en annan typ av organiserad brottslighet som har funnits länge, det är enbart vad man smugglar som har bytt skepnad. Från dadlar och bomull till dagens narkotika, vapen, alkohol, tobaksvaror och människor. På 70- och 80-talet började den organiserade brottsligheten bli synligare i Sverige, då personer med gemensamma kriminella spelplaner anslöt sig till varandra och började agera som grupp istället för enskilt. Grupperna som bildades bestod i regel av medlemmar som delade samma etnicitet, intressen eller utförde liknande typer av brott. Till följd av detta uppstod mc-grupperingarna under 90-talet (BRÅ 2012).

1.2 Organiserad brottslighet

Utgår man från definitionen som BRÅ, brottsförebyggande rådet, använder innebär organiserad brottslighet att en nätverksbaserad grupp, bestående av minst två personer, utför kriminella handlingar i vinstsyfte samt för att skaffa sig makt. Behovet av en viss gruppkonstellation krävs för att de ska kunna utföra sina kriminella projekt. Många gånger med metoder såsom hot, korruption, våld, utpressning och trakasserier. Man väljer att dela upp de nätverksbaserade konstellationerna i diverse huvudgrupperingar samt vidare till undergrupperingar. Undergrupperingar är bland annat mc-grupper, släktbaserade nätverk samt förorts- och stadsdelsbaserade grupper, varav den sista gruppen kommer ligga till grund för denna uppsats (BRÅ 2022).

1.3 Rekrytering

Rekrytering till de stadsdelsbaserade nätverken förekommer främst inte som någon aktiv rekrytering, utan många gånger växer de yngre personerna in i de kriminella nätverken. Äldre medlemmarna i området anses vara förebilder med mycket pengar, makt, status, dyra kläder och tjejer. Man umgås med brottsaktiva personer som man har vuxit upp med, och efterhand blir det egna deltagandet ett faktum. De yngre personerna har ofta inte en fungerande skolgång och har allt som oftast varit i kontakt med sociala myndigheter sen tidigare (BRÅ 2016).

1.4 Situationen i Sverige

Gängrelaterade skjutningar med dödlig utgång i Sverige har ökat med 85% de senaste 5 åren (2016-2021). Narkotikauppgörelser, rivalitet samt hämndaktioner ligger ofta till grund för de gängrelaterade konflikterna (IOGT-NTO 2020). Det ökade våldet tros vara en investering i den egna kriminella karriären, då det stärker ens våldsräkte och position, vilket kan ge mer inflytande och makt över exempelvis narkotikaförsäljningen i det egna området. Det är alltså inte alltid orsaken till våldet som är det relevanta, utan mer hur man väljer att handskas med problemet (BRÅ 2019). Detta tillsammans med allt yngre personer rekryteras och involveras i grova brott gör att problematiken behöver belysas från flera olika perspektiv. Rekryteringen av unga tros huvudsakligen bero på de låga straffskalorna, den så kallade ungdomsrabatten (Polisen 2022). I en del av regeringens arbete mot gängkriminalitet har 34-

punktsprogrammet utformats. Detta är ett åtgärdsprogram som formulerar olika förslag på lagar som behövs för att förhindra och bryta ner gängkriminaliteten i Sverige. Lagarna är indelade i fyra mer övergripande teman och verkar alla för att ge mer verktyg i brottsbekämpningen, bryta tystnadskulturen, utforma påföljder samt förebygga brott. En lag som redan trätt i kraft är den som vill avskaffa straffreduktionen för unga vuxna mellan 18-20 år vid grov brottslighet, där brottets minimistraff är fängelse i ett år (Regeringen 2022).

1.5 Avhopparverksamhet

En person som har ingått i ett kriminellt nätverk i 15 år beräknas kostat samhället 23 miljoner kronor, vilket blir en årskostnad på drygt 1,5 miljoner kronor per gängmedlem per år (BRÅ 2020). I en del kommuner i Sverige finns både myndighetsdrivna och icke myndighetsdrivna avhopparverksamheter, för de personer som av olika anledningar önskar lämna ett kriminellt nätverk. Varför man vill lämna ett kriminellt nätverk kan variera. Att man skaffar sig en partner, blir förälder, får en ökad hotbild mot den egna individen eller dess familj samt att orken och viljan att leva det kriminella livet på dess premisser försvinner kan vara orsaker till önskat avhopp. Oftast är det socialtjänsten som beslutar om och finansierar klientens tid på avhopparverksamheten. Kostnaden är i snitt 3200 kronor per dygn, första året, efterföljt av två års eftervård. Alla kommuner i Sverige erbjuder inte en avhopparverksamhet. När en medlem vill eller har möjlighet att lämna ett kriminellt nätverk är motivationstillfället kort, därför behövs beslut från socialtjänst tas och verkställas direkt (BRÅ 2016).

1.6 Utsatta områden

I Sverige förekommer så kallade utsatta områden. Dessa områden är geografiskt avgränsade. Områdena delas in i tre grupper där den första gruppen är *Utsatta områden* som präglas av socioekonomisk utsatthet, kriminella har påverkan på området genom att bedriva öppen narkotikaförsäljning samt utför våldshandlingar som riskerar att skada civila. Andra boende i dessa områden blir otrygga, vilket i sin tur leder till att de inte anmäler brott eller vittnar när brott har begåtts. *Riskområden* innehåller allt det som ett utsatt område innehåller men riskerar att utvecklas till ett *särskilt utsatt område* där det förekommer extra hög kriminalitet och viljan att samverka med rättsväsendet är nästintill obefintlig. Det förekommer även hot, trakasserier och våldshandlingar mot vittnen (Polisen 2021).

1.7 Barnperspektiv

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige. Barnkonventionen reglerar barns mänskliga rättigheter under flertalet punkter. Barnkonventionen ger bland annat barn rätt till liv och överlevnad. Barn ska skyddas mot psykiskt och fysiskt våld samt ej bli utnyttjade. Staten ska ge barn som av någon anledning inte kan bo kvar i sin hemmiljö, stöd och skydd. Barn har även rätt till utbildning och ska skyddas mot narkotika (Unicef 2021).

80% av de barn som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning har själv en eftergymnasial utbildning. Hos de barn vars föräldrar enbart har en förgymnasial utbildning, är det endast 25% som studerar vidare efter gymnasiet (SCB 2016).

Underrättelsecheferna i de sju polisregioner som finns i Sverige, har gett sin syn på hur många unga som rekryteras in i kriminella gäng och från vilken ålder. Hur många kan man inte svara specifikt på då sekretess och mörkertalet befaras vara högt, men i alla polisregioner utom i Umeå uppger man att det finns barn under 12 år som är involverade i gängkriminalitet (Sveriges Radio 2020). Siffror som "*Tidningarnas telegrambyrå*" tagit fram

via åklagarmyndigheten gällande mord samt mordförsök i åldrarna 15-17 år visar att år 2015 var 10 unga personer åtalade för dessa brott, medan år 2021 var 29 unga personer åtalade, en ökning på 190% under 6 år (Svenska Dagbladet 2021).

Konsekvenstänket och impulskontrollen hos en människa sitter i pannloben och är fullt utvecklat när man är mellan 25-30 år (Hjärnfonden 2020).

1.8 Syfte

Syftet med fördjupningsarbetet är att från två olika kriminologiska perspektiv, komma närmre gängkriminaliteten och bidra med ökad förståelse och kunskap kring de personer som ingår i stadsdelsbaserade nätverk i Sverige. Det första perspektivet kommer att innefatta kriminologiska kontrollteorier såsom "sociala band, låg självkontroll och social desorganisation". Det andra perspektivet belyser stämplingsteorin och stigmatisering. Uppsatsen bidrar till att få ökad kännedom kring några av de anledningar, riskfaktorer, förutsättningar och omständigheter till varför människor hamnar i dessa kriminella kretsar, vad som får dem att stanna kvar samt vilka inre och yttre möjligheter det finns till avhopp. För blivande socialpedagoger är det viktigt att förstå innebörden av den komplexa problematik som föreligger en person som ingår eller har ingått i ett stadsdelsbaserat nätverk. Syftet med arbetet är också att bidra till ökad kunskap och diskussion på individnivå, gruppnivå, samhällsnivå samt hos yrkesverksamma personer för att kunna rikta insatser, budget och rätt yrkesutövning där det behövs. Vikten av förebyggande arbete för att undgå att någon går med i diverse kriminella gruppkonstellationer kommer belysas, samt vilken inverkan gängkriminalitet har på medlemmar, individer utanför nätverket samt hur samhället påverkas.

1.9 Frågeställning

Vilka riskfaktorer kan påverka en person att gå med i ett stadsdelsbaserat nätverk?

1.10 Begreppsdefinition

För att förstå gängkriminalitet och dess innebörd behöver många aspekter, ord och infallsvinklar tas med. Gängkriminalitet är ett komplext område, och för att förstå fördjupningsarbetet fullt ut är det viktigt att du förstår följande begrepp;

1.10.1 Tystnadskultur

Tystnadskultur är utbredd inom kriminella nätverk, och innebär att man inte skvallrar på personer innanför eller utanför den egna gruppen. Man vill ha så lite insyn som möjligt från myndigheter och rättsväsendet, då man står på olika sidor om lagen. Det finns oskrivna regler ute på gatan som säger att man ska vara tyst, annars kan det resultera i uteslutning från gruppen eller våld i form av psykiska eller fysiska straff gentemot den som har tjallat eller dess anhöriga. Tystnadskultur kan utöver tystnad, innebära att en medlem ur det kriminella nätverket tar på sig hela skulden för att skydda de andra medlemmarna. Även hos de gängkriminellas anhöriga kan tystnadskultur finnas, då de anhöriga riskerar att förlora eventuell vårdnad och/eller ekonomi i form av bidrag, om det skulle komma fram att barnen medverkar i ett kriminellt nätverk och därav omplaceras (BRÅ 2019).

1.10.2 Glorifiering

Glorifiering innebär att man förhärligar eller får något att verka bättre än det faktiskt är. En glorifiering av en kriminell livsstil sker bland annat genom musikvideos och sociala medier, där man visar en kriminell värld fylld av pengar, status, droger, vapen, framgång och makt. Alla negativa aspekter av en kriminell livsstil utelämnas.

1.10.3 Socioekonomisk utsatthet

Socioekonomisk utsatthet förekommer i områden som till större grad än andra områden präglas av arbetslöshet, låga inkomster, psykisk ohälsa och lägre utbildningsnivåer (Polisen 2017).

1.10.4 Miljonprogramsområden

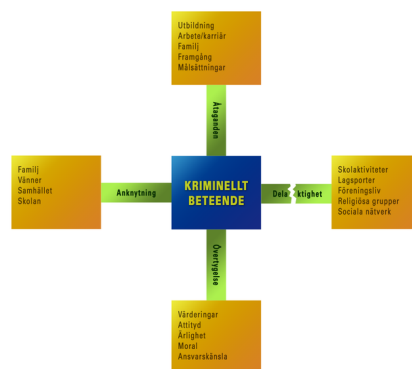
Under åren 1965-1975 genomfördes ett bostadsprojekt i Sverige och drygt en miljon nya bostäder byggdes. Detta för att avskaffa bostadsbristen och trångboddheten som rådde samt för att bostadsområden skulle vara trygga för barnen, då all fordonstrafik på områdena uteslöts. Idag är utformningen av dessa områden till nackdel för polisen då de inte kan komma in med sina fordon på området. Husen som upprättades var av varierande höjd och lägenheterna innehöll oftast som mest tre rum och kök. Detta har idag lett till att flertalet av miljonprogramsområdena blivit trångbodda. Husens inramning av gårdarna gör att polisen upptäcks tidigt vid ankomst. Dessa områden präglas i stor utsträckning av socioekonomisk utsatthet (Nationella operativa avdelningen 2017).

2. Perspektiv I: Kriminologiska kontrollteorier

De kriminologiska kontrollteorierna; *sociala band*, *låg självkontroll* och *social desorganisation*, menar att människor är egoistiska individer som varken kan anpassa sig till andra människor eller se konsekvenserna av sitt handlande. Detta leder till att människor utför handlingar som skadar både sig själv samt andra både kortsiktigt och långsiktigt. Kontrollteorierna förväntar sig att kriminella handlingar kommer ske när människor tillfredsställer sina begär. Teorierna vill därför inte förklara varför brott begås, utan lägga fokus på varför brott faktiskt inte begås. Vad är det som gör att vissa människor lyckas följa lagar och kontrollera sig själv samt sina begär, medan andra inte gör det? En gemensam uppfattning bland kontrollteorierna är just att kontroll av olika slag verkar brottsförebyggande och får människor att lyckas lägga band på sig själva och inte begå kriminella handlingar i jakt på egen tillfredsställelse av diverse slag. Det som skiljer teorierna åt är vilken slags kontroll som verkar brottspreventivt (Engdahl och Lindgren 2021, 89-90).

2.1 Sociala band

Sociala band teorin förknippas starkt med sociologen Travis Hirschi och fokuserar på våra relationer till andra människor och till samhället. Desto fler sociala band, desto mindre är risken att vi begår brott. Det finns fyra sociala band som sänker människors brottsbenägenhet. Det viktigaste sociala bandet är "*anknytningen*" vi har till våra föräldrar, skolan och lärare. Ett svagt socialt band till sin pappa, kan ökar risken för att en individ begår kriminella handlingar. Vidare verkar de "*lagliga åtagande*" vi skaffar oss genom utbildning, jobb och annan sysselsättning, fungera som en skyddsfaktor för att inte begå brott. Därefter tar "*delaktigheten*" i dessa relationer och åtagande upp största delen av vår tid, och minskar därmed risken att brott begås. Slutligen spelar vår "*övertygelse*" roll, hur vi ser på moral och att följa lagar. Ju högre övertygelse om att vi bör göra rätt, ju mindre brottsbenägenhet (Hirschi 1969: 289-296). Hirschi menar att det är viktigare att föräldrar är psykiskt närvarande, istället för enbart fysiskt närvarande när det kommer till relationerna med sina barn, då en viktig brottspreventiv åtgärd är att barnen fokuserar på vad deras föräldrar skulle tycka om de utförde något kriminellt (Hirschi 2002: 88-89). En av Hirschis studier, analyserade just ungdomar och deras attityder, relationer och kriminellt utförda handlingar. I denna studien, valde Hirschi att enbart använda sig av pojkarnas resultat, och uteslöt därmed flickorna. Dock kunde man urskilja att de pojkar som hade en stabil och närvarande relation med sin pappa, i mycket mindre utsträckning var inblandade i brott, jämfört med de söner som inte hade en trygg relation med sin far. Teorin ser människor som själviska varelser som saknar konsekvenstänk och har svårigheter att anpassa sig (Engdahl och Lindgren 2021, 89-91).

Figur 1 (Wikipedia 2020) De sociala banden är det som binder samman människor med varandra, samhället och gemensamma värderingar och mål. När banden brister ökar sannolikheten för avvikande beteende och kriminalitet.

2.2 Låg självkontroll

Längre fram i tiden, år 1990, etablerade Travis Hirschi tillsammans med en kriminolog vid namn Michael Gottfredsson, en kontrollteori om "låg självkontroll". Teorin menar att människor gärna vill ha njutning och tillfredsställelse men samtidigt undvika saker och situationer som innebär smärta och obehag. Hirschi och Gottfredsson menar att brott inte är något komplicerat, de flesta kriminella handlingar kräver ingen större förkunskap eller styrka utan kan utföras av de allra flesta. Men för att ett brott ska begås krävs dels ett brottstillfälle och dels någon som är villig att utföra brottet (Sarnecki 2003, 439). Det som skiljer människor åt är hur vi agerar på dessa drifter, människor med låg självkontroll tenderar att agera instinktivt och ta stora risker utan att reflektera över konsekvenserna. Detta kan innebära att dessa individer är mer brottsbenägna när tillfälle ges, då resultatet kan komma direkt, istället för att med tålamod ta tid i anspråk för att åstadkomma resultat. Personer med låg självkontroll har i större utsträckning än personer med hög självkontroll, det problematiskt med både skola och långvariga relationer. Frånvaro av konsekvenstänk gör även att individer med låg självkontroll lättare faller för impulser som inte är kriminella. Detta kan vara allt från att använda lagliga berusningsmedel till att lämna sina barn utan uppsikt i situationer som kräver närvaro. Personer med hög självkontroll står lättare emot brott då de är införstådda med att det kan kosta dem deras åtagande, relationer samt deras rykte (Sarnecki 2003, 220). Självkontroll fås främst hemifrån. Ett barn måste tidigt lära sig vilka konsekvenserna blir av att agera impulsivt för egen vinnings skull och hur de påverkar andra människor. Att kunna motstå snabb njutning, ta eget ansvar i situationer och ha förmågan att mentalisera med andra, är skyddsfaktorer som tenderar att öka självkontrollen och därmed minska brottsbenägenheten. Självkontrollen stärks senare i livet även av skola, lärare och andra stabila vuxna. Barn behöver vuxna som har tid för dem, som engagerar sig i barnets liv och är måna om att barnets självkontroll stärks. Teorin belyser att individer som utför kriminella handlingar, oftast agerar här och nu, utan tanke på de långsiktiga konsekvenserna, vilket gör hårdare och längre straff verkningsslöst. Istället rekommenderas ett förebyggande arbete där fokus ligger på en högre vuxentäthet kring barnen, detta kan vara i form av fler lärare på förskola och skola. Låg självkontroll påverkar inte enbart risken att begå brott, utan ens socioekonomiska status tenderar också att vara låg. Man kan alltså i större utsträckning vara utsatt själv för brott samtidigt som både den psykiska och fysiska hälsan påverkas negativt. Kritiken som teorin har mottagit är att alla människor som begår kicksökande aktiviteter såsom bungeyjump eller utförandet av ett rån, inte nödvändigtvis behöver ha låg självkontroll. En del kan vara fullt kapabla till att planera handlingen utan att enbart agera på impulsen. Vid bruk av narkotika eller alkohol påverkas självkontrollen negativt (Engdahl och Lindgren 2021, 100- 108).

2.3 Social desorganisation

Sociologerna Clifford R. Shaw och Henry D. McKay myntade begreppet *social desorganisation* genom att studera olika områden under en längre tid. De upptäckte att oavsett vilken etnisk grupp som bodde där, så förblev nivån på brottslighet i princip oförändrad. Av detta drogs slutsatsen att kriminaliteten berodde på själva området och inte på dess invånare. Områden som kännetecknas av *social desorganisation* har i regel dåliga förutsättningar för de boende att lösa gemensamma problem, svårigheter att upprätthålla sociala relationer och ett obefintligt gemensamt intresse för områdets bästa. I dessa områden finns det normer och värderingar som står upp för ett brottsligt leverne och kan påverka ungdomar i en kriminell riktning. Kriminalitet kan där och då ses som en utväg från fattigdom, arbetslöshet och en icke-fungerande skolgång (Shaw & McKay 1942:435-437).

Områdena är ofta präglade av just kriminalitet, men även socioekonomisk utsatthet, stor flyttrulians samt består i regel av många olika etniciteter. Detta leder till bristfälliga språkkunskaper, stress och svårigheter att bilda en sammanhållning och en gemensam ansvarskänsla för området och dess invånare. Inga personliga relationer hinner skapas och etableras, vilket leder till misstänksamhet mot sina grannar. Här råder även en brist på informell social kontroll, vilket innebär att människorna i områden med social desorganisation inte håller varandra i styr genom normer, relationer, värderingar, kroppsspråk eller inkudering. Gemensamma utrymmen blir ofta eftersatta, tas över av kriminella som i sin tur börjar ansvara för det lokala skyddet och gör det svårt för polis och andra myndigheter att verka i området (Engdahl och Lindgren 2021, 109-112).

3. Perspektiv II: Stämplingsteorin och stigmatisering

3.1 Edwin Lemert

Stämplingsteorin grundades först av den amerikanske sociologen Edwin Lemert under 1950-talet. Teorin förklarar framförallt varför man fortsätter att begå brott eller varför man fortsätter med ett avvikande beteende. Det är en kriminologisk teori där man även väljer att titta närmare på hur en persons syn på sig själv och sina handlingar framöver påverkas av samhällets reaktioner efter ett avvikande eller normbrytande beteende.

Teorin menar att alla människor är väljande personer som strävar efter sociala och kulturella mål, samt att alla har en viss valmöjlighet att välja roll i samhället, men att det finns inre och yttre begränsningar som gör det omöjligt att välja helt fritt. Sådana begränsningar kan bland annat vara ålder, kön, klasstillhörighet, etnicitet, status, personlighet eller fysiska egenskaper. (Engdahl och Lindgren 2021, 119-123). Enligt Lemert anses alla människor ha en individuell sårbarhet och mottaglighet för hur samhället ser på oss, vilket leder till att det är samhällets grad av tolerans mot primära avvikande beteende som resulterar i hur samhället reagerar på en viss handling. Reaktionen kan förstärkas i takt med att oönskat beteende fortsätter, vilket gör avvikelsen sekundär, därpå individen nu också ser sig själv med samhällets ögon samt identifierar sig och växer in i sin nya roll (Lemert 1951; Sarnecki 2017, 83). En person som begår ett brott, blir betraktad som en brottsling av samhället, vilket gör det lättare att fortsätta begå kriminella handlingar. Man lever helt enkelt upp till omgivningens normer och förväntningar och har svårare att återgå till livet innan det avvikande beteendet. Personer som levt närmre kriminella inslag eller personer med låg social status, är mer lättillgängliga för samhällets reaktioner och blir därför lättare stämplade och har svårare att ändra den bilden (Engdahl och Lindgren 2021, 119-123).

Ett individs beteende blir avvikande eller normbrytande när personen inte lever upp till samhällets eller gruppens förväntningar, oskrivna regler eller sociala normer. Vad som är accepterat och hur hög tolerans olika beteende har, beror på många faktorer. Vilken grupp man tillhör, vilket samhälle man befinner sig i, vilka konsekvenser beteendet har, hur ofta det upprepas, hur kulturen ser ut samt vilka lagar och regler som råder är några faktorer som påverkar om ett beteende blir accepterat eller inte. Samma handling kan uppfattas olika beroende på ovan nämnda faktorer. En kriminell handling, kan enligt Lemert, vara situationsbunden. Sociala omständigheter och förutsättningar kan få personer som inte tidigare utfört kriminella handlingar, att begå brott. Laglydiga människor kan exempelvis i händelse av ett krig plundra affärer eller bära vapen (Engdahl och Lindgren 2021, 124-127).

3.3 Howard S. Becker

Vidare på 1960-talet gjorde en annan amerikansk sociolog vid namn Howard S. Becker, stämplingsteorin mer känd. Becker beskriver att de handlingar som vi betraktar avvikande kan skilja sig åt beroende på vilket samhälle vi befinner oss i. En kriminell handling kan i ett laglydigt samhälle betraktas som avvikande och leda till negativ stämpling, medan samma handling i en kriminell miljö kan accepteras och leda till positiv stämpling i gruppen (Becker 2006, 22). Likheterna man kan se mellan Lemerts och Beckers syn på stämplingsteorin är att båda väljer att bortse från bakomliggande sociala och individuella faktorer till varför ett avvikande beteende uppstår. De väljer istället att fokusera på hur samhällets syn stämplar en individ och på vilket sätt det påverkar individens självuppfattning samt interaktion med andra människor. Båda sociologerna är överens om att människor vet vilka vi är och hur vi uppfattas av vår omgivning. En skillnad mellan sociologernas syn att se på stämplingsteorin är Lemert som menar att reaktionen kommer efter det avvikande beteendet och att reaktionen står i förhållande till omfattningen av beteendet. Becker menar att det är mer komplicerat än så, då det förekommer beteende som är regelrätta men ändå kan uppfattas som normbrytande samt beteende som är normbrytande men sker i hemlighet och därför inte ger någon reaktion eller stämpling (Engdahl och Lindgren 2021, 131-133).

3.4 Malcolm Spector och John Kitsuse

Vidare har stämplingsteorin utvecklats av både sociologer och kriminologer. Sociologerna Malcolm Spector och John Kitsuse menar att sociala problem och stämpling av en grupp uppstår när tillräckligt många andra medborgare i ett samhälle reagerar på gruppen och anser den vara hotfull och ha ett normbrytande beteende som inte tolereras. Ett exempel på detta kan vara ett stadsdelsbaserat nätverk. När samhällsmedborgare anser att stadsdelsbaserade nätverk är ett allmänt problem, försöker medborgarna agera offentligt via bland annat sociala medier, demonstrationer, insändare i tidningar och namninsamlingar för att på så sätt försöka göra det till en politisk fråga. Lyckas detta, kan samhället via officiella instanser gå vidare med undersökningar och kartläggning av det påstådda problemet. Bekräftas problemet vara ett samhällsproblem, kan nya lagar stiftas, resurser kan omfördelas, myndigheter kan etableras och handlingsprogram kan utformas (Engdahl och Lindgren 2021, 134-135). När omgivningen pekar ut en grupp som avvikande kan detta leda till att gruppen accepterar samhällets syn. Vidare kan gruppen utföra kriminella handlingarna då de upplever att samhället förväntar sig detta av dem (Becker 2006, 41).

3.5 Stigmatisering

Stigmatisering kan ses som synonymt med stämpling. Enligt ordboken är stigma ett synligt tecken på sjukdom eller klassmärke (Bonniers lexikon 1991). Ordet stigmatisering har sitt ursprung i det grekiska språket och betyder märke. Personer som under antiken ansågs vara avvikande eller hade ett normbrytande beteende, brännmärktes. Detta för att omgivningen skulle veta att det var en individ som kunde vara farlig och någon man därmed skulle ta avstånd från. Brännmärket blev även en påminnelse och skamfläck för den stigmatiserade själv. Stigmatisering sker när en grupp har ett normbrytande beteende och blir en minoritet i samhället (Folkhälsomyndigheten 2020). Då människan i alla tider har varit beroende av att ingå i samhörighet uppstår grupperingar där de skapar en egen gemenskap, egna normer och regler (Becker 2006, 44). Personerna som ingår i gruppen anses vara mindre värda, får låg social status, hängs lättare ut och riskerar att bli diskriminerade. Detta leder till skam hos de stigmatiserade individerna och får dem i mindre utsträckning att söka hjälp för sitt problematiska leverne. Fördomar och bristande kunskap hos allmänheten, leder

till negativa attityder och diskriminering mot stigmatiserade grupper. Stigmatisering kan ske på olika nivåer. När det sker inom den privata eller offentliga sektorn och består av lagar, regler eller policyer heter det *strukturell stigma*. *Socialt stigma*, även kallat *allmänhetens stigma*, är när stigmatiseringen sker av individer eller grupper i samhället. *Självstigma* framkommer och drabbar en stigmatiserad individ när denne tar till sig allmänhetens fördomar. Kriminella nätverk är en grupp som kan drabbas av stigmatisering. Områden, etniciteter, missbruk och psykisk ohälsa är exempel på andra grupper som kan bli stigmatiserade. Hos personer som utsätts för stigmatisering påverkas självkänslan till det negativa, detta leder i sin tur till mindre tro och kapacitet till att förändra livssituationen man befinner sig i. En annan baksida av stigmatisering som vi betraktar avvikande är att det kan påverka den drabbades möjligheter att få tillgång till skyddsfaktorer såsom bostad, arbete eller utbildning (Folkhälsomyndigheten 2020).

4. Diskussion och slutsats

I den här delen av uppsatsen kommer skillnader och likheter mellan de två presenterade perspektiven att diskuteras. Följdfrågor kommer ställas och slutsatser kommer dras. Även relevanta kopplingar till bakgrunden kommer att göras.

De största skillnaderna mellan teorierna är att stämplingsteorin vill förklara varför brott begås och varför kriminella handlingar fortsätter, medan kontrollteorierna i högre utsträckning fokuserar på varför brott faktiskt inte begås. Stämplingsteorin menar att det är samhällets förväntningar på en individ som präglar individens fortsatta handlingar och dess syn på sig själv, vilket kan verka antingen kriminellt förstärkande eller brottspreventivt beroende på om stämplingen är negativ eller positiv. Kontrollteoretikerna däremot anser att det är kontroll av diverse slag som verkar förebyggande mot brott. Stämplingsteorin menar att vi är medvetna om hur vi och våra handlingar uppfattas av vår omgivning medan kontrollteorierna anser att människor inte är lika benägna att se konsekvenserna av sitt handlande. Likheter mellan de två perspektiven är att båda belyser området du bor i som en riskfaktor och fokuserar på hur detta kan öka risken för ett kriminellt liv. Stämplingsteorin menar att hela områden och dess invånare kan vara negativt stämplade och kontrollteorin belyser att ett område som kantas av social desorganisation kan vara byggt och fungera på ett sådant sätt som underlättar för invånarna att begå kriminella handlingar. Vidare betonar båda perspektiven hur viktigt det är att det finns närvarande människor runt en individ, som positivt förstärker dennes existens och handlingar för att upprätthålla ett laglydigt liv samt stärka individens självkänsla.

Tillsammans kan perspektiven ge en samlad förklaring till varför vissa ungdomar i högre utsträckning än andra går med i stadsdelsbaserade nätverk. Avsaknaden av anknytning till föräldrar, obefintliga åtagande när det kommer till studier eller arbete, liten eller ingen delaktighet i relationer, övertygelse om att lagar inte är viktiga att följa, avsaknad av stabila vuxna, låg självkontroll, hemmahörande i ett utsatt område som präglas av social desorganisation och samhällets syn på normbrytande beteende är alla medverkande faktorer till huruvida risken ökar att en individ blir medlem i ett kriminellt nätverk.

Gängkriminalitet är ett väldigt komplext område. Utöver de omständigheter perspektiven belyser finns även andra riskfaktorer; den utbredda psykiska ohälsan, stigmatiseringen av förorter, samhällets rasism, den socioekonomiska utsattheten, skolor som saknar jämlika resurser, glorifieringen av gangsterkulturen, frånvarande vuxna runt ungdomar samt den

öppna tillgången på narkotika är också faktorer som samverkar till denna problematik. De områden i Sverige som klassas som *utsatta områden*, *riskområden* eller *särskilt utsatta områden*, anses många gånger även präglas av socioekonomisk utsatthet som i sin tur innebär högre arbetslöshet, lägre inkomster, lägre utbildningsnivåer och ökad psykisk ohälsa. Hur påverkar den socioekonomiska stämplingen områdets invånare? Blir unga i utsatta områden negativt stämplade i högre utsträckning än ungdomar i icke utsatta områden? Får dessa barn tidigt en stämpel beroende på vad äldre familjemedlemmar eller grannar har gjort? Vilka värderingar och normer växer små barn upp med när vuxna i deras närhet inte jobbar eller studerar? Man kan se ett tydligt samband mellan välutbildade föräldrar och barn som studerar vidare efter gymnasiet. I dessa områden där föräldrar överlag inte är välutbildade, studerar barnen inte heller vidare i någon hög utsträckning. En icke fungerande skolgång ökar risken för ungdomar att gå med i stadsdelsbaserade nätverk.

I Sverige är barnkonventionen lag. Den verkar för att skydda barn mot våld och ge dem rätt till liv och överlevnad. Barnkonventionen ska dessutom ge barn och ungdomar stöd och skydd samt förflytta dem från sin hemmiljö om de av någon anledning inte kan bo kvar. Däremot finns inte avhopparverksamheter i alla kommuner. Följer Sverige barnkonventionen eller bryter Sverige mot lagen när minderåriga skjuts och dödas regelbundet? Barn ska, enligt barnkonventionen, även skyddas mot narkotika. Samtidigt går cheferna för underrättelsetjänsten i Sverige ut med att det är just barn som rekryteras till kriminella nätverk där narkotika förekommer samt att barn begår grova brott. Vilket ansvar kan man lägga på en ung individ som begår kriminella handlingar, innan impulskontrollen och konsekvenstänket är fullt utvecklat? Är den unge gängkriminella en förövare som kan hållas fullt ansvarig för sina handlingar och därmed dömas, eller är individen ett offer som blivit utnyttjad av äldre och inte haft möjlighet att backa? När en ung person begår ett brott görs det enligt *sociala band teorin* impulsivt utan konsekvenstänk närvarande, vilket resulterar i att hårda straff anses verkningslösa. Hur stämplas då en individ vid ett eventuellt hårt straff? Enligt stämplingsteorin kommer individen med största sannolikhet bli stämplad som en kriminell brottsling. Därmed kommer hen ha lättare att upprätthålla sitt beteende och börja se sig själv med samhällets ögon. Hur påverkar en prick i belastningsregistret den dömdes möjligheter till jobb, efter avtjänat straff? Blir exkluderingen från arbetsmarknaden en riskfaktor som förstärker det gamla kriminella beteendet? Kan man ta bort kravet på utdrag från belastningsregistret på en del jobb? En prick i belastningsregistret kan även minska möjligheterna för en individ att få en bostad på egen hand eller komma in på en utbildning.

En person som ingår i ett kriminellt nätverk, beräknas kosta samhället 1,5 miljoner kronor per år. En person som fullföljer ett avhopparprogram, beräknas kosta ungefär detsamma men enbart under den tid som programmet pågår. Kan man få fler att hoppa av, kan det spara mycket pengar långsiktigt. Pengar som man kunde använt förebyggande för att minimera antalet individer som ansluter sig till kriminella nätverk. Pengarna kunde ökat personaltätheten i skolor och förskolor. Kontrollteorierna menar att det krävs fler närvarande vuxna runt barn, och att detta verkar brottspreventivt. *Sociala band teorin* betonar även vikten av att stabila manliga förebilder verkar brottsförebyggande. Hade fler manliga pedagoger på förskolor kunnat vara de stabila förebilderna som barn behöver när deras pappa eller storebror sitter i fängelse? Pengarna samhället kunde sparat på att jobba förebyggande, istället för att släcka eldar när det väl brinner, kunde resulterat i fler fritidsaktiviteter för ungdomar i socioekonomiskt utsatta områden. Regelbundna idrottsträningar som inte kostar något, fler fritidsgårdar och gemensamma aktiviteter i

området, för att stärka gemenskapen hos de boende samt minska den sociala desorganisationen. Bedriv undervisning i svenska språket i de områden där det förekommer många olika nationaliteter. Detta i sin tur skulle kunna leda till mer inkludering i det svenska samhället, ökad möjlighet till kommunikation med varandra, större chans till utbildning och arbete samt även ge tillfälle att vara mer involverad i sitt barns skolgång.

De unga personerna som involveras i stadsdelsbaserade nätverk, har ofta inte en fungerande skolgång. Där kan socialpedagoger tillsammans med övrig personal i elevhälsoteamet på skolorna, fånga upp de barn som ligger i riskzonen. Ett bra samarbete mellan skola och föräldrar kring ungdomen är fördelaktigt. Ungdomarna som ansluter till stadsdelsbaserade nätverk, har ofta redan kontakt med diverse myndigheter innan detta sker. En bättre kartläggning från tidig ålder samt ett mer fungerande samarbete mellan de olika myndigheterna kunde verkat brottspreventiv.

Avslutningsvis kan följande slutsatser dras:

- Avsaknad av närvarande vuxna och manliga förebilder kan öka risken för ungdomar att gå med i stadsdelsbaserade nätverk.
- En väl fungerande skolgång verkar däremot skyddande.
- Barn till föräldrar med eftergymnasial utbildning, tenderar i hög utsträckning själv också att studera vidare efter gymnasiet.
- Motivation att lämna ett kriminellt nätverk är en färskvara. Socialförvaltningen som godkänner biståndet för inträde i en avhopparverksamhet, behöver vara direktverkande utan handläggningstid samt vara tillgänglig på obekväma tider.
- Förutsättningarna är i dagsläget orättvisa huruvida möjligheten att erbjudas en plats på en avhopparverksamhet finns eller inte beroende på vilken kommun du tillhör. Ett nationellt avhopparprogram med lika villkor för alla bör införas omgående.
- Tystnadskulturen inom utsatta områden, stadsdelsbaserade nätverk och deras anhöriga är utbredd.
- Gangsterkulturen glorifieras bland annat via musik och sociala medier.
- Barn i utsatta områden och yngre syskon till gängmedlemmar, bör kartläggas tidigt, följas upp regelbundet och erbjudas alternativa aktiviteter på fritiden.
- Kostnaderna för en gängkriminell kan omfördelas och läggas på förebyggande brottspreventivt arbete.
- Hur polis och media väljer att benämna *utsatta områden*, *riskområden* eller *särskilt utsatta områden* kan stämpla dess invånare.
- Samverkan och gemensamma insatser mellan myndigheter, kommuner, staten, näringslivet, skolan, familjen och samhällsmedborgarna krävs för att främja välmående hos individer, öka delaktigheten och inkluderingen i samhället samt minska risken att unga går med i kriminella nätverk.

5. Referenslista

- Alstam, Kristina, Forkby Torbjörn & Holm, Daniel. 2020. *Ett smörgåsbord av möjligheter*. Stockholm: BRÅ.
https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa704a71/1612780958053/2020_0288_Passus.pdf (Hämtad 2022-02-09).
- BRÅ. 2019. *Skjutningar i kriminella miljöer*. Rapport 2019:3. Stockholm: Brottsförebyggandet rådet.
https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e355e/1615394906322/2019_3_Skjutningar_i_kriminella_miljoer.pdf (Hämtad 2022-02-19).
- BRÅ. 2022. *Organiserad brottslighet*. <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/organiserad-brottslighet.html> (Hämtad 2022-02-02).
- Becker, Howard. 2006. Utanför: *avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv förlag.
- BRÅ. 2016. *Stöd till avhoppare från kriminella grupperingar*. Rapport: 2016:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. <https://www.avhoppare.se/wp-content/uploads/St%C3%B6d-till-avhoppare-fr%C3%A5n-kriminella-grupperingar.pdf> (Hämtad 2022-02-19).
- BRÅ. 2019. *Tystnadskulturer*. Rapport 2019:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70ea8578/1614334364279/2019_10_Tystnadskulturer.pdf (Hämtad 2022-02-10).
- Bonniers lexikon. 1991. Stockholm: Bonniers lexikon AB.
- Engdahl, Oskar och Lindgren, Sven-Åke. 2021. *Varför begår människor brott? 2:1* uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Folkhälsomyndigheten. 2020. *Stigmatisering kopplad till psykisk ohälsa*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/6191b7bece1e4e25b69cc291cfe/dbdf2/stigmatisering-kopplad-psykisk-ohalsa.pdf> (Hämtad 2022-02-20).
- Haglund, Anja. 2021. *Fler minderåriga mördar i gängkrig*. Svenska Dagbladet. 7 oktober. <https://www.svd.se/fler-minderariga-mordar-i-gangkrigen> (Hämtad 2022-02-11).
- Hirschi, Travis. 1969. "A control theory of delinquency". I Williams, F. P. & Mcshane M. D. (1989). *Criminology theory: Selected classic readings. Second edition: Cincinnati: Anderson Publishing*.
- Hirschi, Travis. 2002. *Causes of delinquency*. 9. Uppl. New Jersey: Transaction Publishers.
- Hjärnfonden. 2020. *Tonårshjärnan - mer känsla än förnuft*.
<https://www.hjarnfonden.se/2020/01/tonarshjarnan-mer-kansla-an-fornuft/> (Hämtad 2022-04-08).
- IOGT-NTO. 2020. *Gängkriminalitet*. <https://accentmagasin.se/narkotika/polisen-cannabis-basen-for-kriminella-natverk/> (Hämtad 2022-02-13).
- Lemert, Edwin. 1951. *Social pathology: A systematic approach to the theory of sociopathic behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Nationella operativa avdelningen. 2017. *Utsatta områden - Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Stockholm: NOA.
https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/utsatta-omraden-social-ordning-kriminell-struktur-och-utmaningar-for-polisen-2017.pdf/download (Hämtad 2022-02-11).

- Polisen. 2022. *Sprängningar och skjutningar - polisens arbete*. <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/> (Hämtad 2022-02-02).
- Polisen. 2022. *Ny kartläggning av kriminella nätverk i Stockholm*. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2021/oktober/ny-kartlaggning-av-kriminella-natverk-i-stockholm/> (Hämtad 2022-02-08).
- Polisen. 2021. *Utsatta områden - polisens arbete*. <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/utsatta-omraden/> (Hämtad 2022-02-11).
- Regeringen. 2022. *34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-tryggare-sverige/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/> (Hämtad 2022-02-08).
- Sarnecki Jerzy. 2003. *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur AB.
- SCB. 2016. *Hög utbildning går i arv*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2016/Hog-utbildning-gar-i-arv/> (Hämtad 2022-03-13).
- Shaw, C. R., McKay, H. D. 1942: *Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquents in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities*. Chicago: University of Chicago Press.
- UNICEF. 2021. *Barnkonventionen*. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#kort-version> (Hämtad 2022-02-10).
- Vesterhav, Daniel & Korsell, Lars. 2012. *Framväxten av och kännetecken hos den organiserade brottsligheten i Sverige. Brottsutvecklingen i Sverige år 2008-2011*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. <https://bra.se/download/18.22a7170813a0d141d21800052658/1371914741967/15+Framv%C3%A4xten+av+och+k%C3%A4nnetecken+hos+den+organiserade+brottsligheten+i+Sverige.pdf> (Hämtad 2022-02-06)
- Vesterhav, Daniel & Korsell, Lars. 2016. *Kriminella nätverk och grupperingar. Polisens bild av maktstrukturer och marknader*. Rapport 2016:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. https://bra.se/download/18.3c6dfe1e15691e1603e1b5ca/1471871016717/2016_12_Kriminella_natverk_och_grupperingar.pdf (Hämtad 2022-02-02).
- Åkerman, Henrik. 2020. *Fler unga bedöms begå brott för kriminella nätverk*. Sveriges Radio. 14 december. <https://sverigesradio.se/artikel/7622207> (Hämtad 2022-02-11)
- Wikipedia. 2020. *Teorin om sociala band*. https://sv.wikipedia.org/wiki/Teorin_om_sociala_band (Hämtad 2022-03-08).